

VU Research Portal

Oneigenlijke argumentatie in het privacydebat

Wisman, T.H.A.; Lodder, A.R.

published in

Gewogen oordelen. Essays over argumentatie en recht
2012

document version

Publisher's PDF, also known as Version of record

[Link to publication in VU Research Portal](#)

citation for published version (APA)

Wisman, T. H. A., & Lodder, A. R. (2012). Oneigenlijke argumentatie in het privacydebat. In E.T. Feteris, H. Kloosterhuis, H.J. Plug, J.A. Pontier, C.E. Smith (Ed.), *Gewogen oordelen. Essays over argumentatie en recht* BOOM.

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal ?

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

E-mail address:

vuresearchportal.ub@vu.nl

Oneigenlijke argumentatie in het privacy-debat: Spanning tussen technische mogelijkheden en juridische wenselijkheid bij het internet van dingen

Tijmen H.A. Wisman & Arno R. Lodder
Vrije Universiteit, afdeling Transnational Legal Studies, Computer/Law Institute

Inleiding

De sociale netwerksite Facebook¹ heeft meer dan een half miljard gebruikers. De oprichter van dit platform Mark Zuckerberg verklaarde begin 2010 dat privacy niet langer een sociale norm is.² Meer dan tien jaar daarvoor deed de CEO van SUN Scott McNealy een veelvuldig aangehaalde uitspraak:

“Privacy is dead, get over it”

In de afgelopen tien jaar is privacy onder andere door allerhande maatregelen bedoeld om terrorisme tegen te gaan³ meer en meer onder druk komen te staan. De CEO van Google Erik Schmidt heeft recent aangegeven dat als je dingen doet waarvan je niet wilt dat anderen dat weten:⁴

“maybe you shouldn't be doing it in the first place.”

Dergelijke visies op privacy zijn illustratief en tegelijkertijd verontrustend. In onze ogen heeft een ieder recht op privacy en is het van belang dat dit grondrecht niet in steeds verdergaande mate uitgehoud wordt. Hiermee zou immers een kernwaarde van ons menselijk functioneren verloren gaan: het recht om met rust gelaten te worden. Mensen moeten een keuze hebben hierin. Als iemand al zijn persoonlijke informatie wil delen en altijd voor iedereen bereikbaar wil zijn is dat zijn goed recht. Het moet echter ook mogelijk zijn om bepaalde informatie voor jezelf te kunnen houden, of om op gezette tijden niet bereikbaar te zijn.

Het is niet toevallig dat bovenstaande citaten zijn gedaan door directeuren van grote technologie bedrijven: techniek vormt in potentie een bedreiging voor privacy. Ook in de politiek en wetenschap wordt privacy niet altijd even zorgvuldig benaderd.

In deze bijdrage zullen we twee veel gebruikte argumenten in het privacy-debat behandelen. De eerste komt er in de kern op neer dat technologie veel gemak en voordelen oplevert. Dit standpunt wordt veelal met een klassiek deductief argument naar voren gebracht. Eventuele bedenkingen worden niet weerlegd, maar degenen die bezwaar hebben worden gekarakteriseerd als ouderwets en bang voor vernieuwing. Voor zover hier al sprake is van argumentatie, valt dit onder *ad hominem*.

Het tweede argument heeft betrekking op veiligheid. In wezen zijn de argumenten die hier gebruikt worden van het type “in beginsel” en dus weerlegbaar. Ook hier worden voorstellen echter

¹ A.R. Lodder e.a. (2010), *Recht en web 2.0*, NVvIR reeks no. 27, Lulu.

² B. Johnson (2010), Privacy no longer a social norm, says Facebook founder, *The Guardian* 11 januari 2010, <http://bit.ly/VUTLS36>, zie voor het interview waarin uitspraken warden gedaan <http://www.ustream.tv/recorded/3848950>

³ M.J. Borgers (2007), *De vlucht naar voren* (oratie VU), Boom juridische uitgevers.

⁴ Google CEO: Secrets Are for Filthy People, *Gawker* 4 december 2009, <http://gaw.kr/VUTLS37>

gepresenteerd als deductieve argumenten. Wat opvalt is dat de premissen bij dit type argument doorgaans niet aantoonbaar waar zijn en daarmee dus de waarheid van de conclusie niet vaststaat.

De twee genoemde type argumentatie worden behandeld aan de hand van het zogenaamde *internet van dingen*. Zoals bij technische ontwikkelingen in het algemeen het geval is geldt ook hier dat het van belang is om na te denken over juridische consequenties van technische ontwikkelingen voordat deze techniek onafwendbaar deel uitmaakt van onze samenleving. Het is goed om de argumentatie die hierbij gebruikt wordt te analyseren en zo de discussie en maatschappelijk debat te concentreren op de kernwaarden die een rol spelen.

In het vervolg van deze bijdrage wordt eerst kort ingegaan op het internet van dingen en vervolgens worden de twee eerder genoemde argumenten behandeld.

Het Internet van dingen

We weten nog niet precies *wat* het gaat worden, maar een overgrote meerderheid lijkt het met elkaar eens te zijn *dat* het er komt. Dit lijkt de rode draad in publicaties rond het 'internet van dingen'.⁵ Dit begrip staat voor een steeds groter wordend internet, waarin niet alleen computers en smart phones van een IP-adres zijn voorzien, maar ook allerhande dagelijkse objecten zoals fietsen, auto's, koelkasten, huisdieren, schoenen, kostuums, etc. Hierdoor ontstaat een interessant netwerk van objecten die onderworpen zijn aan de mogelijkheid van vrijwel permanente controle op afstand. Een beangstigende of bemoedigende ontwikkeling? Gewoon de volgende stap in onze informatiemaatschappij? Ongeacht het antwoord op deze vragen, duidelijk is dat door deze ontwikkelingen privacy onder druk kan komen te staan. De controle wordt lastig:

"In een wereld waarin altijd alles 'aan' staat weet je niet meer wat met wat aan het praten is."⁶

Als wij worden omringd door intelligente technologie kunnen we verwachten onder continu toezicht te staan waar we ook gaan, omdat de permanente actuele registratie en verwerking van informatie omtrent ons reilen en zeilen een noodzakelijke voorwaarde is voor het functioneren van deze technologie. Zo is te lezen in een rapport uit 2006 getiteld *Safeguards in a World of Ambient Intelligence (SWAMI) Threats, Vulnerabilities and Safeguards in Ambient Intelligence*⁷. Deze technische noodzakelijkheid betekent echter niet dat alle verwerkingen van informatie juridisch toelaatbaar zijn.

De vraag is hoe dit toekomstbeeld zich verhoudt tot de behoefte van mensen om persoonlijke informatie voor zichzelf te houden, om ons lichaam af te schermen van de buitenwereld, om te kunnen genieten van de intieme levenssfeer van ons huis zonder inmenging van buitenaf, om onze gedachten en geloof voor onszelf te houden, om ons eigen gedrag te bepalen en om in een vertrouwde omgeving met elkaar te communiceren? Het SWAMI-rapport doet hierover een nuttige aanbeveling door introductie van het concept *digital territories*:⁸

⁵ Zie onder andere de website www.theinternetofthings.eu, T.H.A. Wisman & A.R. Lodder (2010), Hoeveel ruimte is er voor privacy in het internet van dingen?, *Tijdschrift voor Internetrecht* 2011/6, p. 178-183 alsmede NOS-journaal item '*Internet der dingen' neemt ons leven over* van 23 september 2010, <http://bit.ly/THAW001>

⁶R. van Kranenburg, F. Kresin & B. Schouten (2009), *Het Internet der Dingen, wat is het? Een dag uit het leven van een gezin in het Internet der Dingen*, p. 29

⁷ <http://bit.ly/SWAMIpdf>, p. 11.

⁸ <http://bit.ly/SWAMIpdf>, p. 125.

“To ensure that these virtual private territories become effectively a private domain for the individual, a regulatory framework could be established to prevent unwanted and unnoticed interventions similar to the one that currently applies to the inviolability of the private home.”

Naast dit duidelijk respect voor de persoonlijke levenssfeer, is in het SWAMI-rapport een aantal passages te vinden die illustratief zijn voor hoe, in het bijzonder door industrie en overheid, tegen het onderwerp wordt aangekeken. In de hierna volgende paragrafen wordt met name aan de hand van citaten uit het SWAMI-rapport ingegaan op de wijze van argumenteren binnen het privacy-debat, met name in een technische context.

Spanning techniek en privacy

In een deel van het SWAMI-rapport wordt onder de noemer de digitale kloof ingegaan op scenarios waarin delen van de bevolking achterstand oplopen of blijven behouden door de invoer van technologie. Hierbij wordt geduïd op mogelijk onderscheid dat gemaakt kan worden op grond van leeftijd, geslacht, ras, etc. Hieronder zullen we ingaan op degenen die zich vrijwillig uitsluiten.

Vrijwillige uitsluiting

In het SWAMI-rapport⁹ worden twee redenen aangevoerd die aan het onttrekken aan de techniek ten grondslag zouden kunnen liggen:

“lack of trust in or sufficient awareness of new technologies and their implications”.

De eerste reden die het rapport aangeeft is een gebrek aan vertrouwen in nieuwe technologieën en de implicaties hiervan. Vertrouwen is iets dat, ook volgens het rapport, pas een rol gaat spelen wanneer er een risico bestaat. Als je bij iemand in de auto stapt dan moet je deze persoon wel vertrouwen, er bestaat immers altijd de kans op een ongeluk. Het SWAMI rapport geeft zelf tal van voorbeelden van risico's die bestaan met betrekking tot Aml.

De tweede reden die wordt genoemd is onvoldoende bekendheid met de nieuwe technologieën en de implicaties hiervan, oftewel onbekend maakt onbemind.

Deze twee redenen lijken sluitend te zijn. Iemand heeft of geen vertrouwen in de technologie, of is zich er niet van bewust wat die allemaal mist. Hierbij wordt echter de mogelijkheid buiten beschouwing gelaten dat iemand wel degelijk volledig inzicht en vertrouwen heeft in de technologie en de implicaties hiervan, maar simpelweg niet voor een leven kiest waarin deze technologie is opgenomen. Hier zijn genoeg redenen voor te verzinnen. Iemand kan weezin ervaren tegen het feit dat hij een groot deel van zijn dagelijkse taken uitbesteedt aan technologie en vindt dat dit conflicteert met zijn of haar wil om zelfredzaam te zijn. Het kan zijn dat de kosten die een dergelijke manier van leven met zich meebrengen een dermate onaantrekkelijk perspectief bieden dat iemand vanuit financiële overwegingen er vanaf ziet.

De uitgebreide registratie en verwerking van persoonlijke informatie die noodzakelijk is voor het functioneren van de technologie kunnen vergaande consequenties hebben voor de manier waarop mensen met elkaar omgaan en heeft daarnaast vergaande implicaties buiten het privé domein. Verhoudingen tussen het individu en maatschappelijke instituties worden nu al in toenemende mate bepaald door de informatie die over het individu voorhanden is en het lijkt erop dat dit in de toekomst alleen nog maar meer zal worden. Bestanden worden in toenemende mate aan elkaar

⁹ <http://bit.ly/SWAMIpdf>, p. 74.

gekoppeld en conclusies worden hieraan verbonden, die wel degelijk consequenties kunnen hebben voor mensen.

Een ander belangrijk argument is dat Aml reageert op jouw gedragingen en jouw omgeving zich vormt naar jouw voorkeuren. Dit is een vorm van manipulatie, in de objectieve zin van het woord. Desalniettemin is het voorstelbaar dat mensen zich bij dit idee niet prettig voelen. Nu zullen voorstanders van Aml wellicht ter verdediging aanvoeren dat je Aml ook zo kan afstellen dat het niet meer reageert op mijn aanwezigheid. De wedervraag is dan: waarom heb ik het dan nodig?

Voorgaande onuitputtende lijst van argumenten kunnen op zich of in combinatie met elkaar een aanleiding vormen voor een keuze buiten, of met zo min mogelijk invloed van, het IvD.

Duidelijk is dat de twee aangevoerde argumenten voor de vrijwillige uitsluiting onvolledig zijn. Vanuit argumentatie perspectief is hier sprake van een uitgesloten midden. In plaats van dit midden te overwegen, verwijst de auteur in dezelfde zin naar een zeer negatieve wijze van kwalificeren van andersdenkenden:

“it is also sometimes referred to as resistance to change, a sort of inertia displayed by a segment of society to radical changes, which may in turn lead to social disruption.”

Met andere woorden: een afwijzing van technologie door een gebrek aan vertrouwen in of kennis van technologie zou neerkomen op een verzet tegen verandering, een apathische houding naar ingrijpende transformaties die kan leiden tot een verscheurd maatschappelijk veld. Afgezien van de onlogische verhouding tussen de beschuldiging van verzet én inertie, wordt de schuld van een eventuele scheuring in deze redenering gelegd bij de houding van deze groep mensen. In hoeverre is deze (voorwaardelijke) conclusie is gerechtvaardigd?

Er wordt niet zozeer gekeken naar de bezwaren die deze groep mensen heeft tegen de radicale verandering, er wordt alleen vastgesteld dat ze er niet in mee willen gaan en beweerd dat dit feit op zichzelf kan leiden tot verdeeldheid. Deze claim is om een aantal redenen onvolledig.

In de eerste plaats staat niet vast dat de overgang naar een ‘Amlworld’ noodzakelijk is. Sterker nog Aml is oorspronkelijk een visie die onder Philips is ontwikkeld. Nu is het vanuit een beursgenoteerd bedrijf begrijpelijk om een visie te formuleren die onvermijdelijk ten gevolg heeft dat het aannemen hiervan strekt tot opname van jouw producten in alle segmenten van de samenleving waarin iedereen moet deelnemen. Vanuit het perspectief van een persoon die zich hiertegen verzet tekent zich echter het beeld af van een toekomstplaatje dat niet noodzakelijk is, moeilijk tot niet aan te ontkomen, zichzelf niet opheft, asymmetrisch (de structuur van Aml is ‘top down’) en het heeft externe effecten die doorwerken in de maatschappij.

Ironisch is dat dit dezelfde opsomming van eigenschappen is die Ian Shapiro gebruikt om te duiden waarom slavernij iets is dat hij als evident strijdig beschouwt met een fenomeen dat hij bestempelt als ‘democratic justice’, gelijk naar de titel van zijn boek.¹⁰ Ten tweede wordt niet beargumenteerd wat de reden zou zijn voor de eventuele maatschappelijke verdeeldheid. Er lijkt te worden geïmpliceerd dat de mensen die buiten de ‘Amlworld’ willen leven, zouden gaan behoren tot een schemerige subcultuur die we nog wel eens in science fiction aantreffen.¹¹ Als we van het onderscheid van de publieke en private ruimte uitgaan dan kunnen we stellen dat Aml in de publieke ruimte iets zal zijn waaraan iemand zich niet kan onttrekken en Aml in de private ruimte een aanleggenheid is die ieder voor zichzelf dient te bepalen.

¹⁰ Verwijzing naar boek Shapiro

¹¹ Zie voor een goed voorbeeld de film ‘Demolition man’.

Als er een groep mensen is die ervoor kiest om Aml buiten de private ruimte te houden dan lijkt dit bij uitstek een kwestie waar ze zelf over mogen beslissen en is niet in te zien waarom maatschappelijke verdeeldheid in de lijn van de verwachting zou liggen.

Ten derde lijkt te worden gesuggereerd dat in de visie van de 'Amlworld' er geen rekening wordt gehouden met mensen die hiervan willen afwijken, hetgeen leidt tot het beeld van een medicijn dat dwingend wordt voorgeschreven, een monocultuur. Dit gaat rechtstreeks in tegen een aantal aanbevelingen uit de resolutie van het Europees Parlement van 15 juni 2010 over het internet van dingen.¹²

Hierin komt onder andere de zienswijze naar voren dat de burger de mogelijkheid moet hebben om het internet van dingen in- ofwel uit te schakelen en er een beroep wordt gedaan op de Commissie om zich te bezinnen op het recht van de consument om voor producten te kiezen die niet noodzakelijk deelnemen in het internet van dingen. Voorts wordt er door het gebruik van het woord 'segment' – een synoniem van geleding – de suggestie gewekt dat het hier om een groep mensen met een gemeenschappelijk belang gaat. Hiervoor is al duidelijk geworden dat er verscheidene belangen kunnen zijn die voor personen zwaarder wegen dan de beloofde voordelen van Aml, al hebben deze als gemene deler dat ze belang hechten aan een vrije keuze. Tenslotte wordt de zin zo geformuleerd dat deze groep mensen niet zozeer een bewuste keuze maakt, doch is bevangen door een niet nader verklaarde onwil.

Spanning techniek en veiligheid

Vgl. Belgische creche?

Privacy en veiligheid worden vaak in één adem genoemd en er zijn mensen die beweren dat het tegenpolen van elkaar zijn. Hoe het zij, de twee hebben met elkaar te maken. De dieren in Artis leiden een relatief veilig bestaan, veel privacy hebben ze niet. In een beschaafde samenleving moeten we op iets hogers durven te mikken, we zijn immers niet zo ver dat we ons een vergelijking met het leven in een dierentuin laten welgevallen. Tevens is veiligheid evenals privacy een begrip dat je niet buiten de context kan plaatsen, een tegenstelling tussen de twee kan evengoed een valse zijn. De dieren in de dierentuin zijn immers wel veilig, maar voor wie? De zebra's die in een aparte kooi zitten zijn veilig voor de leeuwen, maar in de tijd dat er nog een aquarium was dat een getrouwe weergave moest voorstellen van een Amsterdamse gracht heb ik uit de eerste hand mogen ervaren dat de voorn verre van veilig was voor de snoek waarmee hij het water deelde. De veiligheid van dieren in de dierentuin wordt voor een groot deel bepaald door de eigenaar of eigenaren van de dierentuin.

Sensoren

Toch wordt veiligheid vaak als niet nader bepaalde waarde aangevoerd om het verdere digitaal omheinen in de publieke ruimte te rechtvaardigen. In een van de geschetste scenarios wordt aangegeven dat met het groeiende terrorisme, Aml zeer zal worden verwelkomd door hen die over onze veiligheid waken: de genetwerkte sensoren kunnen de aanwezigheid van ongeautoriseerde mensen opsporen. Dit is een interessante redenering die een link legt tussen het beperken van het risico op terrorisme en het inzetten van geavanceerde sensoren die mensen kunnen identificeren.

Als we kijken naar de gebeurtenissen die de belangrijkste katalysatoren zijn geweest voor de golf aan veiligheidsmaatregelen – de aanslagen van 11 september en in de metro van London – dan ontstaat het beeld van daders die allen geautoriseerd waren om daar te zijn waar ze waren. De mensen achter 11 september maakten gebruik van hun eigen paspoort. Veiligheid in de context van het voorkomen

¹² Bron

van het gebruik van vliegtuigen als kamikaze-bommen was in dit geval een stuk beter gewaarborgd door een stevige deur met slot, tussen de piloten en de passagiers. Daarnaast is het ook maar de vraag hoeveel het detecteren van een ongeautoriseerd persoon bijdraagt aan de veiligheid van de situatie. De ongeautoriseerde persoon begeeft zich immers al op de plek waar hij niet mag zijn en zijn detectie op zich voorkomt niet dat hij een bom kan laten afgaan.

Een belangrijke vraag die moet worden gesteld bij veiligheidsmaatregelen is of het middel niet erger is dan de kwaal. Een methode hiervoor kan zijn door te kijken of de maatregelen voldoet aan het proportionaliteitsvereiste dat voortvloeit uit artikel 8 uit het Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens.[1] In lid 1 is te lezen dat eenieder recht heeft op respect voor zijn privéleven en in lid 2 staat vervolgens dat inbreuken alleen zijn toegestaan mits deze bij wet zijn voorzien en noodzakelijk zijn om een bepaald belang te verdedigen. Uit het arrest van het EHRM Berrehab tegen Nederland van 21 juni 1988 vloeit voort dat er een dringende maatschappelijke behoefte moet bestaan en dat de inbreuk proportioneel moet zijn aan het te beschermen belang. Het te beschermen belang in deze zou het voorkomen van terrorisme zijn en, nu we praten over sensoren in (naar ik vermoed)[2] de publieke ruimte is het zeer de vraag of deze maatregel als proportioneel kan worden bestempeld. Als de sensoren zo zouden zijn ingesteld dat ze alleen ongeautoriseerde personen herkennen en dus niet alle mensen daarbuiten, dan is de inbreuk die wordt gepleegd op artikel 8 wellicht nog te classificeren als proportioneel. Een dergelijke methode lijkt erg op de manier waarop automatische kentekenregistratie eerst werd toegepast, namelijk door alleen kentekens te registreren die in de database van de politie waren opgenomen. Het toeval wil dat deze methode nu ter discussie staat en dat minister Opstelten alle kentekens wil registreren en vier weken bewaren om deze te kunnen gebruiken voor opsporing.[3] Een dergelijke uitbreiding ligt met het biometrisch identificeren van mensen in de publieke ruimte ook op de loer. Het pro-actief inzetten van opsporingsmiddelen tegen de gehele bevolking staat niet op zichzelf. De Paspoortwet verplicht alle burgers om hun vingerafdrukken af te geven en in artikel 4 b dat nog niet in werking is getreden is geregeld dat deze kunnen worden verstrekt aan de officier van justitie en de AIVD. Dit gebeurt natuurlijk allemaal in het kader van onze veiligheid, het paradoxale gevolg is echter dat ik me hier zeer unheimisch bij voel. Het SWAMI rapport gaat ook kort in op de gecreëerde tegenstelling van veiligheid en privacy: Some experts have stated that security and privacy are not necessarily opposite ends of a teeter-totter – as one goes up, the other goes down – but many will not feel that way as we come under increasing surveillance, not just every time we go outside our homes or make a telephone call or sit in front of our keyboards, but as we find ourselves surrounded by products, all with embedded devices.

Voor artikel 8 is het nuttig om aan te geven dat dit (volgens mij) ook van toepassing is buiten de grenzen van het huis (is dat arrest over de werkplek) en wellicht ook om aan te geven dat het belang goed en duidelijk moet zijn gedefinieerd. Dit is toch zo, als je een inbreuk maakt dan moet het belang helder worden gedefinieerd.

Chips (zou deze qua SWAMI iets minder tendentius maken en plaatsen in de context waarin het besproken wordt, zie ook hierboven)

Er zijn maar weinig zaken die zo veelvuldig voorkomen in complottheorieën en zoveel angst aanjagen als chips en dan met name implanteerbare chips. Het idee dat er iets onnatuurlijks in je lichaam wordt gestopt is nu eenmaal verontrustend. Toch durf ik te stellen dat we langzaam al aan het idee aan het wennen zijn. Een aantal jaar terug werd er een landelijke campagne gevoerd om onze huisdieren te chippen (halsbanden met adreskokers zijn kennelijk niet meer van deze tijd), stoppen we chips in ons vee en zijn er al medische toepassingen voor geïmplanteerde chips. In de studie 'converging technologies' – van het Wetenschappelijk Onderzoek – en Documentatiecentrum van Justitie bedoeld voor beleidsmakers en uitvoerders op het gebied van veiligheid, wetgeving,

preventie en handhaving – wordt bij één scenario voorspelt dat RFID chips (Radio Frequency Identification) grootschalig in of op het lichaam zullen worden gebruikt voor toezicht- of identificatiedoeleinden. Dit onderzoek werd uitgevoerd in 2008 en ze lijken voor inspiratie te hebben gekeken naar SWAMI. Hier wordt namelijk op bladzijde 37 het volgende besproken:

In an Aml society, one can foresee the possibility of extensive use of wearable devices and/or implants, like those that have already been developed. Parents may want to keep track of where their children are, especially if they fear the randomness of crime and terrorism. The same could be said of employers, especially those with employees in companies or organisations that have serious security requirements. Indeed, it is not impossible to imagine a day when almost everyone will have implantable devices, not only for tracking their whereabouts, but also for monitoring their physiological condition.

Hier heeft de auteur natuurlijk een goed punt, het is niet onmogelijk om je een dag voor te stellen waarop iedereen met een implantaat rondloopt, maar de hoedanigheid waarin iemand zich dit voorstelt kan wel verschillen. Zo werden dergelijke scenario's in de vorige eeuw nog wel eens voorgesteld door romanschrijvers die hun boek lieten afspelen in een dystopie. In deze eeuw is het medium echter verschoven naar een onderzoek vanuit de overheid, er wordt aan de mogelijkheden nog toegevoegd dat 'chips' helpen bij het opsporen of volgen van personen met het oog op hun eigen veiligheid en wordt de verwachting uitgesproken dat convergerende technologieën het mogelijk maken om mensen op een afstand te sturen. Bij de impact analyse lezen we dat opvattingen over persoonlijke vrijheid en verantwoordelijkheid zullen veranderen en dat zelfcontrole vaker zal worden verdrongen door controle van anderen. Het SWAMI rapport vervolgt:

At the same time, there may be considerable social pressure, perhaps even legal requirements, for individuals to bear such implants as a security measure. One could further foresee such implants interacting with the "intelligence"-embedded, networked environment too. Aml devices such as implants or technologies that monitor our physiological condition and behaviour could well make our society more secure, particularly if they enable law enforcement authorities and intelligence agencies to take preventive measures.

Ooit vroeg ik aan een wijze vrouw of het implanteren van iedereen met RFID niet viel te rechtvaardigen als er daarna geen geweld meer zou bestaan. Zij stelde aan mij de vraag of het karakter van deze handeling niet op zichzelf al gewelddadig zou zijn? Geweld wordt ook wel geduid als het maken van een inbreuk op iemands geestelijke of lichamelijke integriteit. Met dit in het achterhoofd moet ik haar vraag wel met een 'ja' beantwoorden. Het SWAMI rapport houdt ons voor dat implantaten onze samenleving een stuk veiliger kunnen maken, vooral als Het opperen van een inzet van technologie tegen de gehele bevolking die zich kenmerkt door een gewelddadig karakter, is moeilijk serieus te nemen als het belang dat hiermee is gediend wordt verwoord als een eventualiteit (could well make our society more secure). Wat het geheel dan mogelijk nog dubieuzer maakt is de benadrukking dat deze eventualiteit zich voornamelijk zou voordoen wanneer de implantaten handavings- en inlichtingendiensten in staat zouden stellen om preventieve maatregelen te treffen. Het horrorbeeld van een gehele bevolking die onder een combinatie van sociale druk en wetgeving rondloopt met chips die machtscentra – zoals de AIVD die overigens zelf nauwelijks onder democratische controle staan – in staat stelt om gedrag te monitoren en preventief in te grijpen aan lezers proberen te verkopen als een plakplaatje van veiligheid getuigd wel van een zeker ongerechtvaardigd optimisme. Het is des te opvallender dat deze alinea wordt afgesloten door de filosoof Heinrich Popitz aan te halen die ooit heeft gezegd dat teveel kennis (uit voorzorg) de samenleving ontwricht, leidt tot een klimaat van wantrouwen en tenslotte leidt tot meer criminaliteit. "A world where every breach of the rule is detected and punished can only be hell." Het lijkt erop dat de alinea is geschreven door iemand met een gespleten persoonlijkheid. Alsof de auteurs een spelletje 'goodcop, bad cop' doen.

Slot

De ontwikkeling van technologie is niet te stoppen. Aangezien dit proces ons allen raakt en mogelijkheden creëert voor vergaande ondermijning van de democratische rechtsstaat, is het reden te meer om uitgebreid over dit onderwerp in discussie te treden. Tot nu blijft deze discussie beperkt tot een selecte groep experts. De rapporten die verschijnen wekken de indruk dat er naar de uitkomst is toegeschreven. Dit is niet helemaal vreemd, nu het vaak het doel is van rapporten om verkennende studies uit te voeren, maar toch voelen de uiteenzettingen vaak aan als eenzijdige exercities. De tonen van nuance worden er als losse flarden bijgesleept en zijn onvoldoende verwerkt in het geheel. Ik stel niet ter discussie dat deze technologieën enorme verandering teweeg kunnen brengen, maar het lijkt mij nog veels te vroeg om één bepaalde richting op te wijzen, ook al wordt dit gedaan in de vorm van eventualiteiten. Privacy is een goed dat volgens sommige noodzakelijk is binnen een democratische rechtsstaat – dit staat letterlijk zo in het SWAMI rapport – en al zou dit de opvatting zijn van de minderheid, ook zij moet gehoord worden. Een maatschappijbrede discussie – en ik weet dat dit ook past in (wellicht ongerechtvaardigd) optimisme – stelt mensen in staat om een mening te vormen over de actuele en ingewikkelde vragen die zij in de toekomst tegen zullen komen. Er is eventueel wel ruimte voor speculaties van enkelen, maar het is zeker dat die ons allemaal aangaan.